

תולדות זרח הלוי

— כתובות בידי עצמו —

נולדתי בעיר העתיקה, בסביבת הכותל המערבי.

אבי, ר' דוד בר' יוסף הלוי ז"ל, בא לא"י ביחד עם הוריו מרו־סיה, בשנת תרמ"ב, בהיותו בן שלוש-עשרה שנה. הם עזבו את הכפר הקטן והנידח קוסטבניץ שבפלך מוהילב ונסעו לאודיסה העיר הגדולה והמפוארת, שם עגנו בחוף אניות שונות, מהן שהפליגו לאמריקה ומהן לא"י. לאבי-זקני היתה אז הברירה, או לארץ-הזהב או לארץ-הבחירה — והוא בחר בירושלים הקדושה, אשר אליה כלתה נפשו ואשר עליה חלם כל ימיו.

אמי, טויבע בת ר' אריה-לייב ז"ל, היתה נצר ממשפחת רבנים ומשכילים. היא היתה ידועת חולי וקשת רוח, אך למרות חייה המרים היתה רגילה לתבל הבריה במילי דבדיחותא, משלים ופתגמים. אם-אמי, רבקה-לאה ה"רוחצת", היתה אשה צדקנית, עוזרת לבעלה הלמדן בפרנסת הבית ע"י מכירת חלב בעיר העתיקה. אביה, ר' זרח יצחק פליגלטויב ז"ע, היה בר-אוריין, ירא שמים ומדקדק במצוות, ובעיקר למד ולימד את חכמת הקבלה, לכן נקרא בפיי-כל בשם החיבה "משיח". לסוכתו בשכונת מזכרת משה יצאו מוניטין בכל ירושלים: מכל קצווי העיר היו המונים נוהרים מדי שנה בשנה לחזות בסוכתו המקושטת להפליא.

סבי, ר' יוסף בר' משה דוד הלוי ז"ל — משה דוד ה"בעל-שם", כפי שכינהו — היה משמש כמורה לעברית בגימנסיה דעיר קיוב. בבואו לציון משאת נפשו, התיישב ברחוב חב"ד בעיר העתיקה, בה התפרנס בדוחק מכתובת "אדרעסין" במוסד "בית-התבשיל" ומנתינת שיעורים בשפות שונות לבני ירושלים.

דודי ר' יצחק לוי ע"ה, שהיה סוחר, פקיד העיריה ומתווך קרקעות, הקים לו מצבת זיכרון לעד, בקראו לשכונת הקורדים ברחוב אגריפס על שמו: "זכרון-יוסף".

את ראשית חינוכי קיבלתי בת"ת "עץ-חיים", בחורבת ר' יהודה החסיד. לאחר מכן, כשאבי זכה בגורל הבתים דכולל חב"ד, עברנו לגור בשכונת מאה-שערים. שם למדתי ב"חדר" תנ"ך וגמרא, מפי מלמדים שונים, עד הגיעי לבר-מצווה.

אבי היה אומן-יד — כינוהו "ר' דוד בלעכער" — ואף-על-פי שפרנסת ביתו היתה קשה עליו כקריעת ים סוף, היה קובע עיתים לתורה בבית-הכנסת "שונה הלכות". אפשר לומר כי עניותו הגדולה באה לו בירושה מאביו, שאף הוא היה עני מרוד, כמאמר התלמוד: "בתר עניא אזלא עניותא". מפי דודי ר' יצחק לוי שמעתי, כי בבוא ערב שבת, ואין מעות להוציא החלות מן התנור, היה סבא אומר לסבתא: "קחי-נא, זוגתי, את גיגית-הנחושת, ותגי אותה במשכון, אז יהא לך כסף לפדות את החלות".

כתום שלוש שנים בדירת ה"כולל" העתקנו מושבנו לשכונת זכרון-טוביה. אבי קיבל אז "חלוקה" שנתית, כעשרים "נפוליון-נים" זהב, מלבד הענקות לחגים, משום כך היה כפוף וכפות למרותו של ה"כולל". פעם, כשהפצתי בו להכניסני לבית הספר של ה"כולל". פעם, כשהפצתי בו להכניסני לבית הספר "למל", דחה בקשתי בכעס, מפני שחשש לקיצוץ ה"חלוקה". אז נמסרתי ביד דודי, ר' יצחק לוי, על מנת שילמדני עסקי המסחר. לדודי היתה חנות "כל-בו" בשער יפו, ואני עבדתי אצלו כמשרת נאמן שלוש שנים. בין כל מיני הסחורות מחוץ לארץ, הביא גם ספרי לימוד בשביל בתי הספר של ה"עזרה". ואני, לבי היה הולך ונמשך לספרים היפים שבארון. כך קראתי ולמדתי עברית וגרמנית, והייתי לאבטוידקט גמור.

בימים ההם נוסד בירושלים בית הספר לנגינה "שולמית". ובהמלצת דודי, שידע כי קולי ערב, ואני משורר אצל ר' יצחק חזן, נתקבלתי שם ללמוד תווים וזמרה. אולם שוב פעם עמדה לי

ה"חלוקה" למכשול: בהיודע לאבי כי מזמר אני במקלה של נערים ונערות ביחד, הוציאני מבית הספר.

בזמן שהוא עשתה לה ההשכלה כנפיים בתפוצות והיא עפה ובאה גם אלינו ירושלימה. כל חברי מזכרון-טוביה התחילו אז למשוך בעט סופר. כולם חלמו ושאפו להיות ביאליק או טשרניחובסקי. וגם אני ניסיתי מזלי בכתיבת שירים. בזכרתי בחברי אברהם אורנשטיין המנוח, שכתב שיר "אל הכוכב", והעורך י. י. ילין הכניסו לתוך הקובץ "לפי שעה" בין מאמריו הפובליציסטיים, והוא שם מבלי אח ורע, כאבל בין החתנים... כעבור זמן נתפרדה חבורת הסופרים הצעירים. איש איש הלך לדרכו. וגם אני, אחרי שנתיאשתי מהיות משרת נאמן אצל דודי, הלכתי כחייל מתנדב לגדוד העברי. שם עשיתי שרות למולדת שנתיים ויותר. שפע של רשמים וחוויות נחרתו במוחי מימי הגדוד, שצריך להעלותם על לוח-ספר. הכרתי את ז'בוטינסקי המנוח והערצתי כאיש-גיבור-חיל. גם פרסמתי עליו כמה מזכרונותי ב"הד-ירושלים". בגדוד סבלתי קשות, אולם הסבל היה כדאי. עדיין מצלצל באזני הפתגם של אמי: "אם חיל הנך בקרב, אבק-שרפה תריח רב". בגדוד ספגתי לתוך נפשי הרבה יגון ושמחה, אשר היוו את הרקע ליצירת שירתי המיוחדת במינה.

בבוא יום שחרורי, חזרתי הביתה, ואבי לימדני על רגל אחת את אומנות-הפחים, שהיתה תמיד למורת רוחי. בשנת תרפ"ה נשאתי לאשה את שרה בת ר' יעקב מלומד הרוקח, ואז נאלצתי בדלית ברירה לאחוז באומנות הפחים המפרכת. עם-כל-זה לא הינחתי מידי את אומנות השירה. בה, בשירה, מצאתי סיפוק נפשי בימי עברי, ואני מקווה להמשיך בשירה גם בימים הבאים.